

УДК 339.543

О. М. Стеценко,
к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Визначено основні складові сучасної митної політики України. Розглянуто основні напрями розвитку митної політики в контексті інтеграції у світовий економічний простір.

The basic constituents of modern customs policy of Ukraine are certain. Basic directions of development of customs policy are considered in the context of integration in outer economic space.

Ключові слова: митна політика, тарифне та нетарифне регулювання, мито, функції митної політики, ліцензія, квота.

ВСТУП

Розвиток економіки на сучасному етапі зумовлений тенденціями інтеграції України до світової торгівлі. Враховуючи цей факт, слід зазначити, що в таких умовах дія державних органів влади повинна бути скоординована та мати певний напрям. Закони ринку зобов'язують державу своєчасно прогнозувати та попереджати зовнішні та внутрішні ризики. Для забезпечення виконання цих завдань необхідно вести розвиток усіх сфер суспільного життя в рамках єдиної державної політики. Згідно Конституції, Україна як незалежна держава має право самостійно визначати напрями своєї внутрішньої та зовнішньої політики та розробляти механізми їх реалізації. Незалежно від напрямів, державна політика завжди повинна забезпечувати захист національних інтересів України та її громадян.

Від ефективності державної політики залежать демографічні, соціальні, економічні та політичні показники та авторитет країни в світовому просторі. Виходячи з цього, можна стверджувати, що розробка та втілення політики держави в різних сферах суспільного життя є одним з головних пріоритетів не тільки органів виконавчої влади, а й органів законодавчої влади, на які покладена функція законотворчості.

Сфера митної справи завжди мала велике значення для України. Здійснення митної справи відбувається в рамках митної політики нашої держави.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є визначення основних напрямів розвитку митної політики України, а також пошук напрямів удосконалення митної політики на основі систематизації існуючих пропозицій.

РЕЗУЛЬТАТИ

За останні роки в економіці і митній політиці України відбулися зміни, зумовлені досягненнями політичної та економічної незалежності і переходом до розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки. На сучасному етапі розвитку економіки України проведення ефективної митної політики є одним з основних засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності з огляду на важливість інтеграції у світовий торговельний простір.

Стаття 5 Митного Кодексу України визначає, що державна політика у сфері державної митної справи — це система цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави, спрямованих на забезпечення національних митних інтересів та безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі та захист внутрішнього ринку, розвиток національної економіки та її інтеграцію до світової економіки, наповнення державного бюджету, які реалізуються через:

- 1) механізми тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- 2) участь у митних союзах, зонах вільної торгівлі та міжнародних договорах (конвенціях) з митних питань;
- 3) встановлення порядку переміщення товарів через митний кордон України та здійснення їх митного контролю;
- 4) законодавство України з питань державної митної справи [5].

Митно-тарифна політика України здійснюється відповідно до Закону України "Про єдиний митний тариф" [5] та передбачає стягнення мита та митних платежів. При цьому слід враховувати необхідність своєчасного стягнення відповідних платежів. Ті строки, які відведені для цього, не повинні порушуватись. Міжнародні зв'язки України в сфері торгівлі зобов'язують владу чітко

дотримуватись правил світового ринку. У даному випадку мова йде про стандарти митного законодавства. Воно повинно постійно змінюватись, згідно з міжнародними вимогами та тенденціями розвитку світової митної справи. Європейське співтовариство наполягає на детальному контролі товарів, які потрапляють на територію України або вивозяться з неї. Вони повинні відповідати діючим стандартам якості та не порушувати прав споживачів.

Політика у сфері нетарифного регулювання здійснюється за допомогою ліцензій та квот. Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот, приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, з переліком конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, та зазначенням періоду дії ліцензування, а також кількісних або інших обмежень щодо кожного товару [4, с. 14].

Говорячи про митну політику, слід визначити функції, які вона виконує в суспільстві. Під функціями слід розуміти ті завдання, які покладені на митну політику та мають значення для суспільства. Напрями митної політики повинні забезпечувати виконання наступних функцій.

1. Фіскальна функція є однією з провідних, та була покладена на митні органи ще за часи Київської Русі. Ця функція полягає в поповненні доходної частини бюджету за рахунок сплати мита та інших митних платежів, які стягуються за митне оформлення предметів, осіб та транспортних засобів. Фіскальна функція має важливе значення, бо від її виконання залежать показники ефективності дії митних органів. Як свідчить статистика, митні органи України виконують цю функцію в повному обсязі, не дивлячись на економічну та політичну ситуацію в Україні.

2. Регулятивна функція полягає в здійсненні впливу на суб'єкт економічних відносин з боку державних органів. Цей вплив має комплексний характер, а його метою є захист інтересів держави в економічній сфері, виконання обов'язків перед іншими країнами світу. За допомогою регулятивної функції держава встановлює "правила гри" для суб'єктів митних відносин, процес регулювання може здійснюватись як на засадах протекціонізму, так і на підставі фритредерства. Протекціонізм — це державна політика, яка має на меті захист внутрішнього ринку та передбачає доволі жорсткі заходи регулювання з боку держави. При цьому існують завищені та нестабільні тарифи. Слід зазначити, що протекціонізм, в певних випадках, є тим напрямом, який здатний стабілізувати економічну ситуацію в країні. Тому не можна говорити про нього, як про щось негативне для суспільства. Фритредерство можна охарактеризувати, як політику вільної торгівлі. У даному випадку держава, в особі митних органів, здійснює мінімальний вплив на суб'єктів митних відносин, ви-

конуючи лише реєстраційні функції. Цей напрям регулювання є більш прогресивним та спрощеним. Регулювання з боку держави завжди було необхідним та торкалось різних сфер суспільного життя. При цьому держава здійснює регулювання за допомогою владно-розпорядчих повноважень та нормативних актів. Регулятивна функція повинна забезпечувати рівні умови конкуренції як вітчизняних товаровиробників, так і іноземних підприємств.

3. Захисна функція митної політики полягає в забезпеченні захисту країни від загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Реалізація цієї функції передбачає здійснення працівниками та посадовими особами митних органів функцій контролю за дотриманням встановлених правил переміщення через Державний кордон предметів, товарів, транспортних засобів та осіб. Функція захисту завжди пов'язана з припиненням або попередженням протиправних дій. Повноваження митних органів при здійсненні контролю є чітко регламентованими та не повинні порушувати права суб'єктів митних відносин. Для виконання захисної функції митна політика, на думку І. Лахова, має "...великий арсенал засобів як економічного, так і неекономічного характеру" [3, с. 26].

Важливу роль у формуванні митної політики виконують органи державної влади. Стаття 115 Конституції України [1] покладає на Кабінет Міністрів України питання організації зовнішньоекономічної діяльності України та митної справи. Отже, реалізація митної політики віднесена до державних органів виконавчої влади. Згідно з принципом розподілу влади на відповідні гілки кожен орган державної влади має особисте коло повноважень у рамках митної політики. Крім цього, статті основного закону закріплюють повноваження Президента та Верховної Ради України відносно розробки митної політики. Правове регулювання митної політики дозволяє визначити основні принципи її побудови, компетенцію органів влади в процесі її подальшої реалізації. Процес розробки митної політики повинен враховувати зростання темпів інтеграції України до світової торгівлі. При цьому велике значення мають міжнародні угоди, які суттєво впливають на національне митне законодавство України, змінюючи та трансформуючи його. Фактично митна політика України повинна, з одного боку, гарантувати права громадян на пересування, а з іншого — захищати їх економічні інтереси. У своїй роботі Т. Спірник стверджує, що "...сучасний етап для України характеризується постійним зростанням обсягів міжнародної торгівлі" [2, с. 54]. Цей факт, дійсно, підтверджується статистичними даними, які фіксують щорічне зростання сектора міжнародної економіки.

Формування сучасної митної політики України враховує стан її економіки, геополітичне становище та необхідність залучення іноземних інвестицій, що неможливо зробити без політики фрит-

редерства. Це пояснюється тим, що через країну проходять великі міжнародні транспортні артерії й Україна, по суті, є великим транспортним коридором. Усякі спроби ускладнити пересування товарів по цих транспортних коридорах можуть призвести до важких наслідків в економіці. У той же час простежується тенденція до протекціонізму й захисту інтересів національного товаровиробника. На митну політику України впливають суб'єктивні фактори. Також на митну політику впливають і геополітичні тенденції, які примушують ураховувати національні інтереси в митній політиці, захищати економічні інтереси як країни у цілому, так і її окремих регіонів.

Митна політика України, як і інші види державної політики, має механізми реалізації, які являють собою комплекс заходів та управлінських рішень, направлених на втілення положень митної політики на практиці. Засоби реалізації митної політики поділяються на тарифні (митний контроль, митне оформлення) та нетарифні (ліцензування, митні обмеження). Виконання цих рішень покладено на Державну митну службу України та її структурні підрозділи. Кожен з органів митної системи України в рамках своїх повноважень приймає рішення, які мають розпорядчий характер та є обов'язковими до виконання. Ефективна митна політика потребує чітких дій від посадових осіб різного рівня. Саме таким шляхом можливо досягнути бажаного результату.

До однієї з ключових категорій митної політики слід віднести її напрями. Стосовно до митної політики під напрями слід розуміти головні, концептуальні ідеї, вихідні положення, на основі яких відбувається розробка всієї митної політики. Іншими словами, напрями вказують на необхідні шляхи розвитку відповідної сфери. Багатовікова історія митної справи в Україні свідчить про те, що з роками відбувається процес еволюції напрямів митної політики. Цей процес зумовлений потребами суспільства, які здатні змінювати свою актуальність та поступово трансформуватись. Якщо раніше головним напрямом митної політики було забезпечення збору мита та поповнення державної казни, то вже зараз митна політика ставить перед собою набагато більш значні та важливі для держави завдання. Вирішення цих завдань, безумовно, потребує комплексного підходу з боку органів державної влади України. Напрями митної політики визначають роль та завдання митних органів України як в межах держави, так і на світовій арені. Від правильного вибору напрямів митної політики залежить ефективність митної справи в цілому.

Митна політика України зводиться до необхідності забезпечення її єдності на всій території, координації зусиль усіх митних органів на виконання її пріоритетних напрямів, удосконалення нормативно-правової бази, взаємодії та тісної співпраці з митними органами інших країн. Митна політика включає в себе елементи гуманітарної,

економічної (зовнішньоекономічної), торгової, фінансової, науково-технічної, інвестиційної, природоохоронної та інших видів політики.

Питання сучасної митної політики України залишаються актуальними в наш час. Сучасні напрями митної політики враховують останні потреби суспільства та спираються на стратегічні прогнози розвитку митної справи. До напрямів сучасної митної політики України можна віднести наступні:

- 1) розвиток українського імпорту;
- 2) взаємодії митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- 3) боротьба проти ввезення на територію України неякісних продуктів харчування та споживчих товарів;
- 4) розробка сучасних технологій та технічних засобів в діяльності митних органів України.

Всі ці заходи спрямовані на адаптацію законодавства України в сфері митно-тарифної політики з нормами і правилами.

Проаналізувавши викладений матеріал, слід відмітити, що митна політика України на сучасному етапі розвитку відіграє велику роль в захисті національних інтересів держави та гарантуванні економічної безпеки України. В умовах курсу європейської інтеграції напрями митної політики набувають особливого значення та зосереджуються на питаннях міжнародного співробітництва та впровадження в Україні світового досвіду митного регулювання.

ВИСНОВКИ

Отже, забезпечення здійснення митної політики України відповідно до законів України та координація діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України з питань митної справи забезпечується Кабінетом Міністрів України. До того ж Кабінет Міністрів України встановлює розміри мита та зборів, плати за митні процедури; проводить переговори та укладає міжнародні договори України з митних питань у випадках, передбачених законами України; подає на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо вдосконалення системи митних органів України.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. П5.
2. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. — 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 288 с.
3. Коментар до Митного кодексу України: Під редакцією І.Н.Похомова / Видання третє перероблене та доповнене. — Х.: Одиссей, 2011. — 654 с.
4. Огійчук М.Ф., Шандурська В.Г. Облік зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. — К.: Алерта, 2009. — 332 с.
5. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
Стаття надійшла до редакції 11.10.2012 р.